Ч. 212 (11.503). Львів, вівторок 24. вересня 1929. Громадська оплата сплачено готівкою. Рік XLVII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов. Конто почт. шадн. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло", Львів. Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передполуднем. Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно: в краю 5·00 зол. За границею: В Америці 1 долар, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к., Румунії 150 лей, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. — Зміна адреси 1 зол.

Телеф. Редакції: 29-41. „ Друкарні: 29-26. В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ. ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 25 сот.

Рана.

Львів, 23. вересня 1929.

Вже нераз звертали ми увагу на положення Закарпатської України, тієї невеличкої частини нашої землі, що найдовше була виставлена на убивчі денаціоналізаційні експерименти. Довговічний натиск мадярщини прислужницько-експльоатаційна акція жидів, які все виступали в ролі мадярських суперпатріотів та врешті відчуженість від народньої маси і безхарактерність тамошньої інтелігенції, яка ганялася за чужою, „панською" культурою (мадярською й російською) — довели ту країну на край пропасти. Безпосередньо перед війною вона ледве животіла, а останніми проблесками її охоти до життя, її привязаности до своєї самобутности були протестаційно-релігійні рухи, про що свідчив відомий мараморош-сигітський процес. Хаотично — підсвідомо боровся „поранений брат" перед неминучою загладою.

Кінець війни приніс деяку полекшу страждання країні. Інстинктовно тягнулася вона до свого матірного пня, до звязку з великою українською землею. Та серед післявоєнної колотнечі, серед супротивностей долі складного положення й боротьби, що шаліла на українських землях, наші закарпатські брати дали себе підмовити чехам, в добрій вірі приняли пітсбурську умову і приєдналися до Чехії на основі: рівний з рівним. Здавалося, що тепер наступить повний ренесанс „пораненого брата"; здавалося, що чехи, які самі майже триста літ пробули в неволі, відчують недолю братів славян; здавалося, що вони всеціло підуть назустріч еманципаційним змаганням закарпатської вітки українського народу. І справді в початках так було. На тому клаптику української землі найшли захист і варстат праці численні емігранти з Наддніпрянщини і Наддністрянщини. Розпочалася досить широко закроєна культурна праця, творення і розбудова шкільництва, основування економічних установ, ліквідація мадярського засилля, підготовка до нової доби: до автономії Закарпаття.

Та цей конструктивний період продовжувався не довго. Чеські кольонізатори, що довгий час були знаряддям кольоніяльної політики ще неконституційної Австрії, незабаром хмарою посунули на Закарпаття. Всі покидьки чеського громадянства навипередки шукали жиру в тій бідній, нещасній країні. А за ними потягнулися довгим ланцюгом відпадки російської еміграції. Місцеву інтелігенцію запряжено до воза анахронічного „язикового вопроса", занархізовано під оглядом мови навчання шкільно-освітню ділянку, втягнуто всіх дяковчителів й інших „учених" в псевдофільософічну боротьбу, жидів повернено з мадяризаційного шляху на чехізаційний, відірвано частину української території і приєднано її до Словаччини, почато переслідування емігрантів, найкультурнішого елементу, і заведено під політичним оглядом поліційний, а під економічним оглядом кольонізаційний режім. Місцевий елемент в адміністрації всіх видів відсунено в сутінок, призначивши їм ролю безхребетних статистів (з губернатором д-ром Бескидом включно), або віпхнувши їх на дуже підрядний рівень. Водночас непомірно збільшено адміністраційну машину. Де за мадярського режіму був один урядовець, там тепер сім чеських „адміністраторів". Чеська поліція збиткується над населенням. Тюрми заповнюються штучно за ріще, гриби й інші „злочини" або просто за видумки, щоби тільки чеські урядовці мали роботу.

Економічно країна задихається. З трьох боків вона окружена непрохідними кордонами, і тільки вузькою шийкою лучиться вона через Словаччину з Чехією. Карпатські ліси (землі там дуже мало!) є „штатні". Взагалі там усе „штатне". Навіть робітників в лісах чи при дорогах спроваджується з Чехословаччини. Для місцевого населення немає заробітків. Одночасно кольоніяльно-чеські чинники підтримують поширене змадяризованими жидами процесовичівство, щоби тільки дати заняття численній чеській бюрократії.

Голод на Закарпатті, головно у верховинських околицях, (що переважають) є там звичайним явищем. Не диво, що під економічним оглядом мадярські часи вважаються „золотим віком". При зручній мадярській пропаганді передвоєнні часи навіть ідеалізуються. Згідно з дійсним станом річей треба ствердити, що десять літ чеського панування вистарчило до повного здискредитування і зненавидження чехів та їхнього режіму. Своїм поведенням довели вони до того, що більшість населення тужить за мадярськими часами. І колиб сьогодні поставлено ділему: Мадярщина чи Чехословаччина, то мабуть величезна більшість населення заявилась би за Мадярщиною. Не з любови, а з конечности, просто щоби жити.

Чеська влада на Закарпатті пильно дбає теж, щоби втримати теперішній хаос і розбрат, щоби при допомозі старої методи: „поділяй і пануй!" зберегти своє панування. Вона держить молоду інтелігенцію наче в інквізиції, не допускає до ніяких звязків із українським світом, підводячи всі національно-еманципаційні змагання молодого покоління під „ірреденту". З приводу зїзду молоді в липні ц. р. поведено репресії проти молодих учителів та учнів.

В короткій статті не маємо змоги характеризувати цілости мадярського режіму на Закарпатті. Ствердиємо тільки, що є кепсько, навіть дуже кепсько, що чехи, які все проповідували слав'янську солідарність, які — між іншим — на тому коники виграли державність, включуючи в її рамки й великі чужонаціональні области, — погано повелися з частиною нашого народу.

Коли перед кількома літами перед чеським консулятом у Львові демонстровано проти чеського поліційно-кольоніяльного режіму на Закарпатті, ми належали до тих, що не похвалювали тієї демонстрації. Ми вірили, що чехи завернуть зі своєї дороги, що вони, маючи стільки розумних людей, врешті — будучи реалістами, не схочуть пхати закарпатського населення в обійми Мадярщини. Вже тоді зазначили ми, що відносини між українцями і чехами є поправні, навіть прихильні. *Єдиною раною*, що ятриться на цілости тих взаємовідносин, є справа нашого Закарпаття. На жаль, та рана ще більш розжевріласл і просто затроїла українсько-чеські взаємовідносини. Сьогодні серед українського громадянства всі симпатії до чехів розвіялися. Чехи стоять в ряді тих, що неволять український нарід, що всіми засобами здержують його розвиток, що доводять його до нужди і розпуки.

Доля закарпатської вітки українського народу не є і не може бути байдужною всьому українському світові. Нехай чехи не забувають, що ми слідкуємо за їхньою політикою, що ми знаємо кольоніяльний режім, що ми нічого не забуваємо. Рани завдавані нашим закарпатським братам є нашими ранами. Історія не кінчається нинішнім днем. Про це повинні тямити чехи, не говорячи вже про їхні кольонії на нашій землі.

Склад нового литовського кабінету.

Кореспондент „Таймс-ів" повідомляє, що причиною уступлення Вальдемараса було це, що його відношення до мін. внутр. справ Мустейкіса все більше погіршувалося. Зновуж Мустейкіса піддержував през. Сметона. Склад нового кабінету буде мабуть такий: прем. Тубіяліс, мін. військ. справ Мустейкіс або Варяконоліс, мін. вн. справ Аравічюс, мін. справедливости Шилінгас, мін. освіти Томашайтіс, мін. комунікації Вілекшис.

На господарські теми.

Добродійність та інтерес.

З нагоди статті М. Творидла.

I.

Автор вище названої статті порушив питання без сумніву важні, але лише порушив. Вичислив він вправді майже всі наші болячки, але ліком на них може бути „інтерес". Чародійною палочкою, яка заспокоїла би всі наші недомагання, інтерес не може бути. Економічне життя не дасться підтягнути під одну формулу, а тим самим і на його недуги нема одного ліку. Кожна ділянка, а навіть часто поодинокий випадок, потребують спеціяльного висвітлення. Оттому то економіка не терпить загальників.

Не годимося з думкою автора, будьто би інтерес чи його розуміння був тайною успіху в підприємстві, бо про успіх рішає не інтерес і не добродійність, а вміння економічного господарювання. Автор подає нам примір з чеського міста Гуліні, де селяни самі заложили цукроварню і побили іншу цукроварню, власність чужого капіталу. Ця перемога — по думці автора — була „випливом зновуж не чого іншого, а зрозуміння власного господарського інтересу". На жаль, з того приміру годі зробити правило, навіть якби зрозуміння інтересу рішило про перемогу. Мусимо чейже признати, що й у власників неселянської цукроварні був також інтерес, але цей ішов у розріз з інтересами селян. Одначе з цього годі витягнути конклюзію, що де фабриканти не мають інтересу, згідного з інтересами робітників і консументів, там вони засуджені на банкроцтво. Знаємо аж надто добре з життя, що так не є. В наведенім випадку збанкротувала цукроварня, бо — цього автор не каже — мабуть селяни не доставляли буряків, а цукроварня не мала так великих власних піль, які доставилиб потрібну кількість буряків. Але припустім лише, що капіталістам удається купити десь недалеко великі лани: тоді і „зрозуміння власного господарського інтересу" селян не булоб могло їм нічого вдіяти. Треба також сказати, що якби в селянській цукроварні було неекономічне господарювання, то й перемоги не булоб. Знаємо також, що робітництво, свідоме своїх господарських інтересів, заклало свої власні фабрики, що кооперативи повставали із зрозуміння таких-же інтересів; а проте перші кінчили дотепер все невдачами, а в других немало було і є розчарувань.

Коли автор каже, що можна заложити бурсу на чисто купецьких засадах як добре поплатне підприємство, то це, очевидно, річ можлива. І — як автор сам каже — при *добрім* веденні може істнувати, але це зовсім не доказує, що бурса, заснована і фінансована добродійними датками, мусить клигати. Тут діло в економічному веденні підприємства. (Поминаємо на боці дійсну, мабуть не високу рентовність такого підприємства, бо це вимагає докладних рахунків.) Те саме можна сказати і про приватну школу як підприємство. Але між бурсою і школою-підприємством та бурсами і школами, удержуваними в цілости чи частинно з жертв, є ріжниця в сповнюванні соціяльних завдань. Останні дають можливість учитися і незаможним здібним дітям, на що приватний підприємець не зголиться (хіба, що стане добродієм).

Візьмім підприємство чисто господарської натури. Банк, приневолений підвищити свій капітал, подає акції й апелює до патріотичности

замісць вказувати лише на матеріяльні користи чи на господарський інтерес. Автор каже, що це невідповідне. Цьому може можна би притакнути, але не серед таких обставин, які в нас є. Банк може дати 7—8 відсотків річно. На такий інтерес згодиться лише той, хто не має догідного місця до ульокування свого гроша. Одначе знаємо, що при нашій кредитовій скруті чи посусі можна без труду дістати 13 відсотків (лихва бере мабуть подвійно і більше). Який тут для акціонарів інтерес? Апелюючи до їх інтересу, банк мусів би „звинути свій інтерес". І тому банк, який має сповняти й соціяльні завдання, мусить апелювати до патріотизму.

Коли німця не дивує реклямa прим. фабрики авт того роду, що кожний німець повинен купувати лише авто німецького виробу, то чому нас дивує, коли наш банк апелює, щоб купувати його акції? А має він право до такої апеляції, коли сповняє соціяльні завдання, доставляє кредиту і біднішому населенню на уліпшення чи поширення варстатів праці. Акціонери жертвують ріжницю у відсотках, чи дають дешевий капітал банкові. Де інде робить це держава. Ми примушені самі це робити.

Опір Франції проти фльотового порозуміння.

Англійське повідомлення про те, що Англія та Америка спільно запрошують Францію, Італію та Японію на конференцію в справі морських розброєнь, викликало в париській пресі бурю обурення. В міродатних політичних колах Парижа отверто заявляють, що це запрошення є вимушенням і виказує незвичайну легкодушність Мекдональда. Виключена можливість, щоби Франція послухала цього ультимативного запрошення.

В подібному тоні пише також уся преса. „Ле Тан" пише, що годі допустити до того, щоби Англія та Франція порозумівалися самі між собою, а потім ставили інші держави перед докопаним фактом. Франція та Італія можуть взяти участь в цій конференції лише тоді, коли вона матиме виключно підготовчий характер. Одначе вони не можуть допустити до того, щоби на конференції в Льондоні приймали якінебудь постанови, які комітет для справи розброєння при Лізі Націй мусів би лише приймати до відома. Обидві держави мусять домагатися, щоби право рішення належало виключно комітетові для розброєнь при Лізі Націй. „Ле Тан" протестує проти змісту англійсько-американського фльотового порозуміння. Англія та Америка хотять скасувати підводні човни, ту зброю, від якої Франція, Італія та Японія при жадних обставинах не можуть відмовитися.

На східні теми.

Горці Кавказу.

I.

Племінний поділ. — Історичний огляд.

Північний Кавказ, територією в 150.000 кв. кільом. заселюють т. зв. горці Кавказу. Всіх горців Кавказу можна поділити на пять головних народніх ґруп: 1) *адиґи* (абхасці, шапсуґи, убихи, абадзехи, абазінці, кабардинці); 2) тюрки (карачаєвці, балкарці, ногайці, туркмени, кумики); 3) *осетини;* 4) *чечено-інґуші; 5) лезґіни*, яких нараховують до двох з половиною міліонів. Крім цього біля 1,5 міл. горців еміґрантів замешкують в Туреччині, куди еміґрували з батьківщини після заройовання її росіянами.

Арабські історики називали Кавказ країною гір і народів, але таке твердження правильне тільки почасти, бо не дивлячись на велику скількість ріжних племен, в етнічному відношенні гірське населення не уявляє собою тієї ріжноманітности, яку йому приписують вслід за росіянами (які це робили з мотивів політичних) і інші деякі дослідники справ Кавказу.

В дійсности більша частина гірського населення належить до окремої лінґвістичної родини, що носить імя кавказької. (Академик Мар називає ці племена яфетідами.) Расово горці творять теж один тип з малими відмінами в окремих випадках. Тип цей з огляду на спільне многовікове співжиття поширився й на окремі племена, що не належали до цієї ґрупи, знова напр. ноґайці й туркмени, які заселюють степи понад ріками Кумою й Терек, мають на собі виразні ознаки раси монгольської.

Кавказька лінґвістична ґрупа ділиться на два головні пні, — західний та східний. До першого належать племена адиґів, до другої — чечено-інґуші та племена Даґестану, які відомі під загальною назвою лезґінів. Певна частина горців належить до тюркської ґрупи, а хіба цілком окреме місце займають осетини, які приналежні до іранської ґрупи індо-европейських народів, та говорять мовою дуже близькою до старо-перської, зближеною до ферґанської й курдської мови. Така ріжноманітність горців, яку ми бачимо у відношенні до мови, тратиться, якщо розглядатимемо їх з кожного іншого погляду. Тисячелітнє співжиття дрібних племен кавказьких горців, їх спільна магометанська релігія,*) та спільні тяжкі переживання в російській неволі, так зблизили всіх горців, що сьогодні вони творять одну гірську націю. Так розуміють себе горці, так врешті тою окреслювали одним імям кавказьких горців турки, які називають їх словом *„черкес"*, що походить від перського слова „сер" — голова й турецького „кес" — різати.

*) Крім невеликої частини христіян осетинів та абхазців.

•

Переходячи до коротенького історичного огляду кавказьких горців, треба доконче згадати, що горці Кавказу належать до найстарших мешканців цих гір. Вже в V. віці перед Р. Хр. в степах на схід від Дону зявляються сармати й починають тиснути замешкуючих там скитів. В I—II. в. по Р. Хр. сармати доходять до апогею своєї влади, та займають під іменем алан терен від берегів Аральського моря до гирла Дунаю, доходячи на півдні до кавказького хребта.

Майже одноразово з аланами, які є предками теперішніх осетинів, зявляються на історичній арені кіммерійці — предки теперішніх племен під загальною назвою адиґи. В IV. віці після Р. Х. в прикаспійських степах зявляються авари, — предки даґестанських племен. Всі мандрівки народів не оминають Кавказу взагалі й північного Кавказу зокрема.

В VIII. віці зявляються в Даґестані араби й вперше на Кавказі бачимо мусулманство.

Лихоліття за часів монгольських нападів змушує рештки цих великих народів шукати охорони в горах і з тих часів вони не покидають своїх улюблених гір.

Москва починає свої набіги на Кавказ після завоювання казанського й астраханського ханства. При царі Федорі російські військові відділи зявляються по гирлах Сулака, та посуваються далі прикаспійською смугою, займаючи м. Тарки. Спільними силами горці усувають ворогів, розбиваючи відділи Бутурліна, та після цілої низки успішних боїв змушують росіян (під проводом князя Долгорукого) цілком усунутися з Кавказу на 118 літ.

В 1722 році Петро пробує знова осісти на Кавказі й займає Дербент, Баку, Гілян і Мазандаран, але втримати занятих місцевостей росіяни не змогли й у 1735 році змушені були покинути заняту територію.

В другій половині вісімнацятого століття Росія починає методичний наступ на Кавказ, зачинаючи відомий період т. зв. кавказьких воєн, які тяглися майже сто літ з перемінним для обох сторін успіхом. Велика Росія цілим тягарем навалилася на маленький Кавказ і в цій нерівній боротьбі горці показали чудеса хоробрости та самопожертви для батьківщини. Першою жертвою в цій боротьбі була Кабарда, яка займає центральне місце й стоїть на перешкоді шляхові до Грузії. В звязку з тяжким внутрішнім станом і зовнішньою загрозою зі сторони Персії й Туреччини, назрівала тенденція до підпису угоди з Росією. Починаючи з 1765 роком, виникає поволі війна з ка…

МИХ. РУДНИЦЬКИЙ.

Історичні й воєнні повісти.

V. „Чорторий", „Кров і квіти".

Дуже споріднені з технікою наших історичних повістей є повісти основані на останніх воєнних переживаннях. Одним вистарчають історичні факти підчинені простій, просто вивішеній ідеї, іншим факт, що хтось якось переживав дивні події щодо яких ідеї істнує явне порозуміння між автором і читачем. Як це не дивно, а оба типи цих повістей у нас, де автори залюбки змальовують війну, почування ненависти й помсти, сильних, „програмово-зразкових" борців — недужають на недостачу акції й на безкровність героїв.

Це явище можна би мабуть пояснити відомим психольоґічним фактом, що надмір вражінь учасників війни чи революції притуплює зовсім їхню вражливість і зливає тисячні образи в таку одну безобличну масу, що учасникові важко перейти до ролі обсерватора.

Ось повість названа „фільмами української боротьби 1919—1920": „Чорторий" і „Квіти й кров" Федора Дудка.

Автор свобідно володіє пером, має почуття ритму й мови. Майже кожна глава починається і кінчається кількома гарними акордами. Та як розуміти, що автор назвав ці два томи одночасно романом і фільмами? Фільмо-романи писані нині на зразок (або як матеріял) кінов. сценаріїв це в першій мірі акція, низка ситуацій. Фільмами можна би назвати повість Дудка хіба в тому розумінні, що тут одна маленька глава йде за другою.

Та це здебільша не картини, а дискусії й рефлексії.

Автор передає з темпераментом і вірністю завзятущі суперечки москалів і українців у перших роках самостійницького українського руху, малює кількома штрихами революційних діячів, сірих громадян і частої маси, що хилитаються у той чи інший бік від припливу та відпливу тих чи інших військ.

Може це бути навіть цікавий документ для майбутнього історика. Але читач, що шукає в тих картинах якоїсь глибшої звязуючої нитки, хутко переконується, що вони не йдуть одна за одною в необхідній черзі, що веде за собою якийсь природний розвиток назріваючої драми.

Палкі промови в обороні самостійної української культури, держави чи чистої ідеї Петлюрівської армії — це у повісти Дудка не причинки для характеристики дієвих осіб, не помічні засоби акції, а мета сама в собі.

Нервовий стиль, промайнулі образки мали би вказувати на бажання схопити в якнайкоротших рисах низку дій.

Тимчасом автор ні трохи не квапиться простягнути перед ними хід подій чи психольоґію своїх дієвих осіб: навпаки: він розтягає їх по настрою. Мимохіть нагадується порівнання зроблене колись як комплімент одним французьким журналістом у „Матені" на адресу Петлюрівської армії підчас її дієвої акції: — „вона наче ручна гармонія, раз стиснена так, що її не бачиш, то знову розтягнена, аж дивуєшся, з чого вона так виросла..."

Торкаючись композиції повісти торкаємось основного питання: що саме автор хотів дати нам у своїй повісти? Може сказати: настрої. Нема нічого приємнішого в повісти як ці жіночі акорди. Але з ними таксамо як зі жінками: вони мусять бути гарні й привабливі, або як це деякі зясовують по буденному: „ вони мусять мати *щось*..."

Зачинаючи з деяким зацікавленням на нові „перипетії" революційного діяча 1-ий том, „Чортория, у другім: на 200 сторінках не находимо нічого більше як звичайну сіру історію залицяння свіжоспеченого комуніста до загорілої „уенерівки", яку „її Василь" залишив у Київі підчас приходу більшовиків, відїхавши сам з військами Петлюри.

Це могла би бути цікава психольоґічна студія: ідеольоґічна метаморфоза закоханого або закоханої в нежданo перетвореній соціяльній атмосфері; або хоча би любовна історія. Тимчасом автор не має що з цією парою зробити. Закоханий комуніст ходить довкола вірної Петлюрі й свому Василеві українки як кіт довкола сала, а вона, якій він дуже до вподоби, поводиться супроти нього як кандидатка на революціонерку, яка „ще такої ситуації не брала" себто жде на поворот свого першого вибраного, щоби він допоміг їй розвязати це, так сказать, невиразне становище. І вся ця щира дружба недібраної ще пари йде на те, щоби Лідія (вона) залила Іполитові (йому) сала за шкіру докорами, якто більшовики невосять Україну, а він щоби їй доказував, чому можна (а інколи навіть треба) бути більшовиком з патріотизму.

Акція не йде вперед. Виходило би, що має це бути студія наскрізь психольоґічна. Але й психольоґії нема. Герої не мають ніякого відношення до освіти й людей, ані не роблять нічого поривaючого, ані не аналізують себе та назріваючих подій з якоюнебудь тонкістю. Цитата з Гамсуна, що пояснює заголовок „Квіти й кров" мало виправдує намір автора протиставити крівавим поліям особисті переживання закоханої пари. Нема тут цього наміреного контрасту. Київ був у цій добі казаном, де кипіли пристрасти, зроджені соціяльним переворотом: розліталися найтривкіші основи партій, родин, подружих і дружніх звязків, а творилися зовсім випадкові, стихійні сполуки — побратимства й союзи.

Цього вибуху вулькану не бачимо в повісти Дудка. Колиж автор хотів піти за прикладом Гамсуна і дати лише любовну симфонію пари, що заховалась перед бурею у захистній ідилі, тоді він мусів би добути із себе тони, що заглушують банальні політичні дискусії.

А так? Ні крови ні квітів.

•

Справлення помилки. У двох останніх рядках фейлетону про „Тінь велитня" вилетів у друкарні один рядок. Після слів: „мова й стиль" має бути: „про це в окремому фейлетоні, де зо...ється..."

[illegible] й далі поширюється на цілий північний Кавказ. Прилучення Грузії до Росії в 1801 році й завоювання враз-же після цього незалежних ханств Азербайджану в 1811 р., дало можливість російським військам охопити горців довкола.

Горці все таки завзято боронаться й тільки в 1828 році починається примусова капітуляція горців, коли складає зброю Карачай, після того капітулює Кабарда й в трицятих роках займають російські війська останнє непокірне провалля Осетії.

В цьому часі зявляється в Дагестані нова магометанська релігійна наука т. зв. мюридизм, основоположником якої був перший Імам Кавказу Казі-Мулла. Наука ця була збудована на „тарікате", або розяснюванні Корану. Кожний прихильник цієї науки — мюрид, мусів все своє життя провадити в ретельному дотриманні Тарикати, корячися у всьому Імамові, який був одночасно світською й духовною владою. Наука ця швидко поширюється поміж горцями, особливо в Дагестані й Чечні, та доходить до свого апогею при знаменитому Імамі Шамілю, який був провідником горців від 1834 до 1859 р.р. Чверть століття успішно боровся великий Імам з росіянами, роблячи те, чого не могли його попередники. Злучивши під своєю владою весь Кавказ від Чорного до Каспійського моря, він поважно загрозив російській владі на Кавказі, та навіс тяжкий удар російському пануванню. Війна, яку заініціював Шаміль, була славною епопеєю боротьби горців за свою незалежність, оспіваною в народній поезії горців, та знаною на цілий світ своїм незрівняним героїзмом. Росія напружувала всі зусилля, щоби зломати впертий спротив горців і тільки тоді, коли російське військо збільшено поверх 200.000 вояків, росіянам вдається змусити знесилених горців скласти зброю й 25 серпня 1859 р. полонити Імама Шаміля, який був зі всіх сторін окружений вдесятеро сильнішим ворогом. Боротьба тріває ще до 1864 року, коли росіяни займають останній впертий аул на західньому Кавказі. Тим кінчається перший етап боротьби горців за свою незалежність.

Більше міліона горців (головно з західнього Кавказу) не бажаючи залишитися під владою росіян, емігрує до Туреччини, де й тепер не гублять надії на поворот до рідного краю. Частина емігрантів розпорошилася по території могутньої колись Туреччини й, наприклад, сьогодні вся правляча аристократія в Альбанії є походження черкеського, чи пак нащадками колишніх горських емігрантів, які зуміли собі здобути домінуючу ролю завдяки своїй войовничій вдачі. В Альбанії горці зжилися з місцевою людністю та майже асимілювалися, коли в Єгипті, де рівнож горці за турецьких часів були правлячою класою, в більшости лишилися відокремлені від місцевого населення та були не дуже люблені автохтонами. Після завоювання Кавказу росіянами, боротьба проти окупантів не припиняється, хіба тільки інколи переривається на деякий час. Підчас російсько-турецької війни в р. 1877, горці організують низку повстань, які особливо сильні були в Чечні, в Дагестані та на заході в Абхазії. Російська армія кріваво їх здусила й як наслідок цього, знова велика хвиля еміграції скеровується до Туреччини. Таким чином, тоді, коли горці Кавказу стояли вже на високому щаблю культурного розвитку й старалися державно оформити своє життя, судьба кинула їх під тяжкий режім чужого панування.

Л. Л.

Англійський кореспондент про можливість перевороту в Австрії.

Газета „Дейлі Телеграф" публікує справоздання свого кореспондента про можливість перевороту в Австрії. Він покликується на домагання газети „Райхспост", щоби парлямент перенести з Відня до якого іншого міста в Австрії, а також на великі паради „Гаймвери" та незвичайно провокуючі промови її провідників. На думку англійського кореспондента найновіший розвиток подій в Австрії зовсім оправдує спостереження та песимістичні зображення, які в останньому часі появилися в закордонній пресі.

Австрійська преса виступає проти ширення перебільшених чуток про надмірне напруження внутрішніх відносин в Австрії, одначе той політичний матеріял, який вона сама подає, дає досить підстав до твердження, що Австрія стоїть на передодні великих або потрясень або в кожному разі основних змін у своїй внутрішній політиці та конституції. Головний орган „Гаймвери" у вступній статті домагається негайної й основної зміни конституції й заповідає, що 29. вересня відбудуться коло Відня великі манїфестації „Гаймвери". Ці манїфестації є „останнім остережениям для політиків".

На церковні теми.

Хата на піску і хата на камені.

Тільки в одного польського автора довелось мені вичитати жаль, що Польща приняла християнство в римському, а не в грецькому обряді. Обговорюючи розкопки краківської каплиці, що походить з перших часів християнства в польському народі, а має сліди грецького обряду, цей автор (вже не памятаю його назвища, звернули мені увагу на нього поляки-професори підчас світової війни) відважився — це в поляків дійсно відвага — написати, що через латинський обряд поляки відбилися від словянського світа, й було би для них краще, якщоб остали при своюму первісному обряді — грецькому... (Християнство в грецькому обряді зайшло до Кракова з Моравії, куди його принесли були св. Кирило й Методій.)

А в нас яка анальогія до того? В нас це стало щоденним явищем — ну, й відповідні плоди приносить... Митрополит Іпатій Потій написав 1602 р. у „Відповіди Мелетієві, александрійському патріярхові" дослівно таке: „Не уділило боже провидіння нещасній Руси того щастя, щоби вона була приняла хрещення в римському обряді. і щоби в безперервній вірі зберегла такі численні й могутні народи; щож ділати?" Іпатій Потій певне не був перший у нас, котрий прийшов до такого „переконання", а що не був останній, на це доказів не треба вишукувати, бо вони самі кричать. Вся наша шляхта, що відреклася свойого народу і нашу землю забрала з собою (що для нас є більшим скандалом і тяжчою катастрофою, як для поляків розбір Польщі, бо поляки через те стратили тільки політичну незалежність, а ми стратили просто „ґрунт під ногами") — вся та шляхта передовсім покидала свою церкву, і то власне обряд, бо й унія не спинила ренегатства шляхти. А щоби до тої психічної фази дійти, то треба було перейти й попереджаючу фазу невдоволення з грецького обряду, та поставити собі питання: „щож робити?" Вперід цегла вітріє, а потім будинок валиться... Коли прийдуть води, щоби говорити за евангелієм, то хата на піску (зн. без підвалин) не може остоятися.

Ніколи й ніде не вільно квестіонувати **забогато:** ні в фільософії, ні в релігії, ні в традиції, ні в нації..., бо в противному випадкові мусить наступити катастрофа. Павук, котрий поперерував би ниточки своєї сітки, якими вона причеплена до окружаючих її річей, мусів би впасти. Як не вільно нам квестіонувати нашої народности, нашої мови, так само не вільно нам квестіонувати грецького обряду нашої церкви, хочби й у такій — позірно „невинній" — формі, як Іпатій Потій. Зародки найстрашніших недуг це мікроби — ані їх побачиш, ані їх зважиш, однак діймаючо їх відчуєш, як розмножаться. Подібно непомітними є й зародки психічних катастроф, одначе вони мають тенденцію неспостережно розмножуватися й тому вони небезпечні. Правда, коли біда допече, то в родині любов у ненависть вироджується; все своє стає безвартісне, вивернене, заквестіоноване, а на чуже зависть росте. Наша історична недоля була і є тою причиною (хоч і не одинокою), що наші люди заздрим оком споглядали на латинську церкву, а свою знелюблювали.

От у „Ділі" з 31. липня п. р. написав п. Ол. Ковалевський, сам православний: „Доля хотіла, щоби більшість українського народу була православною. І це було для нього в історичній перспективі безсумнівним злом, бо православна церква майже нічого не дала для української нації, як такої, як це потрафила дати для інших народів католицька церква".

Із статті п. Ковалевського не зовсім ясно, що він тут розуміє під „православною церквою": чи тільки відлученість від Риму, чи цілу православну церкву, разом з її обрядом? У першім випадку п. Ковалевський повинен був ясніше висловитися, а сама думка була би стійною. Роздор між Царгородом і Римом тяжко пімстився особливо на українській Церкві. (Що правда, цей роздор пімстився взагалі на цілій церкві, не виключаючи й західної. Якщоб була остоялася ціла первісна церква в свойому греко-латинському складі, то протестантизм не міг би був так поширитись й приймити таких радикальних форм, бо грецька церква ділала би здержуючо на протестантизуючі елементи, а саме тим, що в ній є засада зрозумілої богослужебної мови тай засада жонатого духовенства.)

В другім випадку п. Ковалевський квестіонував би й навіть відкидав підвалини церкви нашого народу — грецький обряд. Чи сяк, чи так, все-таки це менше важне як те, що в нас є часопис („Нова Зоря"), котрий засадничо обезцінює те, що в нашій церкві східне, а звеличує взагалі все латинське, й залюбки передруковує такі вискази, як от п. Ковалевського, щоби ними побивати своїх противників. Це противники не православні (вони либонь не читають „Нової Зорі"), а також самі з роду-віку уніяти, як і новозоряни, з тією ріжницею, що для новозорян обряд це „квітка на городі", на яку годі зважати, „коли хата горить", а для нас обряд це вислів расових прикмет, як напр. і народня мова; отже ніколи не можуть зайти такі обставини, де можна би не звертати уваги на те наше, **зросле з нами,** добро.

Котра з тих ліній правильна, це нині для нашого загалу ясно. Здоровий інстинкт диктує дорожити особливо тим „своїм", що в небезпеці. А що ми найшлися під зможеним напором на наш обряд, отже тим більше треба нам дорожити тим обрядом: гордитись ним, хвалити його, підносити його значіння, а не: квестіонувати його. Наш обряд заслугує на це й обєктивно — як під оглядом своєї величі й багацтва, так під оглядом історичної місії в нашому народі.

Правда, латинський обряд („вислів расових прикмет") дає націям, що з ним зрослися, більше життевої офензивности. Але колиб українці були латинського обряду, то й москалі були би латинського обряду, бо Москва приймила християнство з Київа. Чи це українцям помогло би під національно-державним оглядом? А в відношенні до поляків українці були би ще в гіршому положенні, ніж тепер, чого не треба доказувати.

Акцентування себе, життева офензивність мають ще й інші джерела, а не тільки релігію. От серби, хоч православні, під тим оглядом перевищають хорватів (які є римо-католиками).

Ні, не квестіонуймо своєї народности, своєї мови, відвічного обряду нашої церкви. Це перша умовина, якщо хочемо стати „хатою на камені".

о. д-р Г. Костельник.

Що коштує Австрію удержання спокою і ладу.

В рахунковій комісії австрійського парляменту віцеканцлер Шумі подав дуже цікаві відомости, що коштують Австрію заходи до удержання спокою та ладу. Минулого року в місяці жовтні, як відомо, австрійська „Гаймвера" уладила зїзд у „Вінер-Найштадті", а рівночасно в тому самому місці уладили контрдемонстрацію соціялдемократи. До проливу крови між обома ворожими організаціями не прийшло лише тому, що великі й добре озброєні відділи поліції, жандармерії та війська цілковито відділили від себе обох ворогів. Одначе ці заходи дорого коштували австрійський державний скарб. Як подає віцеканцлер Шумі, кошти концентрації поліції виносили 147.000 шилінгів, а жандармерії 229.000 шилінгів. До цього ще треба додати перевезення поліції та війська залізницею та автомобілями і видатки на телеграми в сумі 14.300 шилінгів. Таким чином на поліцію та жандармерію витрачено разом 390.300 шилінгів. Та крім цього ще військовість видала понад 200.000 шилінгів. Отже на удержання спокою 6.—7. жовтня 1928 р. австрійський уряд мусів видати около 600.000 шилінгів. Не меншими були видатки на удержання ладу при інших нагодах. Наприклад на удержання ладу підчас свята республики, страйку залізничників у Ґрацу та ріжних політичних демонстрацій в місяці вересні 1928 р. витрачено коло 300.000 шилінгів. На удержання ладу підчас зїзду союзу німецьких співаків витрачено коло 400.000 шилінгів. На установу спеціяльних телефонів для віденської поліції та радіостації видано 80.000 шілінгів, на закупно автомобілів 54.000 шилінгів. А вся надвижка ріжних видатків поліції та жандармерії на удержання спокою та ладу в Австрії за рік виносить 1,289.000 шілінгів або понад 145 тисяч долярів. Це дуже велика сума для малої збіднілої Австрії. Правда, виключно завдяки заходам поліції не прийшло до великих розрухів, проливу крови та нищення публичного і приватного майна.

Дивогляди.

Оборонець покривджених мущин.

У Відні збирається цього місяця конгрес мущин, що мають створити організацію з гаслом „рівноправности для мущин", покривджених жіночою еманципацією. Д-р Пельтинський з Варшави прохав владу видати йому безплатний пашпорт на цей конгрес, обіцюючи боронити там пригнічених мущин.

Кат і його приятель.

У Гавані мали повісити злочинця. Кат відмовився від виконання засуду, бо це був його щирий приятель. Катом стає на Кубі вряди-годи... злочинець, що годиться вішати інших, замісць бути повішеним. Цим разом у каті ворухнулось почування дружби. А злочинець, якого мали повісити, заявляє, що не хоче йти на досмертну вязницю, а воліє висіти.

Освітній Конгрес.

Відкриття Конгресу. — Відкриття виставки просвітянських видань.

Вчора (неділя) в годині 12.30 у битком набитій салі Музичного Т-ва ім. „Лисенка відкрито Освітній Конкрес, влаштований заходами „Просвіти“ з нагоди 60-ліття її іствування та праці.

За президіяльним столом засіли д-р Брик Іван, голова конгресового комітету при Головному Виділі „Просвіти“ і перший заступник голови конгрисового комітету інж. Мудрик, заступник голови Т-ва „Просвіта“ сенатор В. Децикевич і секретар конгресового комітету п. Брилинський Максим. За президіяльним столом сидить по боках також два стенографісти, а два інші при окремому столику на боці. За великим столом поза президією заняли місця представники преси.

На салі в першому ряді бачимо президію Української Парляментарної Репрезентації і гостей з Закарпаття. А далі видатних представників усіх українських установ і делегатів з краю.

Голова конгресового комітету і рівночасно голова Конгресу відкриває перше пленарне засідання довшою, святочною промовою, в якій зясовує великі завдання позашкільної освіти, ролю „Просвіти“ в тій ділянці у минулому і сучасному та вагу скликаного конгресу для майбутньої праці над освітою українського народу.

З черги витає представників з Закарпаття, з Чехословаччини, з Америки, Українську Парляментарну Репрезентацію, офіціяльного представника Радянської України, представників центральних українських установ і всіх делегатів з краю.

Потім уділює голосу гостям для виголошування привітів. Перший складає привіт п. *Ст. Сірополко*, делегат з Праги (почесний член „Просвіти“), а далі промовляє д-р *Михайло Бращайко* з Ужгороду (з Закарпаття є девять делегатів), *Олекса Джумурат* і д-р *Юськів Семен*, оба з Густу, д-р *Старосольський Володимир* від Української Господарської Академії в Подєбрадах, п. *Рочняк* від Холмщини і пос. *Власовський* від Волині.

З черги приходить до слова секретар конгресової комісії п. *М Брилинський* і відчитує цілу низку привітів від чеських, німецьких, англійських та інших освітніх установ, крім того від митрополита Шептицького, від епископа Коциловського, від Наукового Інституту в Берліні, від українського університету в Празі, від „Просвіт“ у Білгороді і Буенос Айрес, від Т-ва Кубанців у Празі, а далі від Української Парл. Репрезентації, від Українського Національно-Демократичного Обєднання, від Укр. Соціял. Радикальної Партії, від Радянського Консуляту у Львові, від української преси, від всіх українських установ і т. д. і т. д. Привітів наспіли цілі сотні.

Після привітів голова Конгресу д-р Брик відчитує порядок праць у секціях і тим закриває це перше пленарне засідання конгресу.

•

В 5-ій годині пополудні відбулося в салях Українського Національного Музею врочисте відкриття виставки українських освітніх видань. Виставку відкрив в імени конгресового комітету проф д-р І. Раковський. Після його промови давав численно зібраній публиці вичерпуючі пояснення до всіх видань і діяграм п. Петрик Петро.

•

В год. 8. вечером відбувся концерт народніх пісень в салі Лисенка. Співав хор філії „Просвіти“ з Радехова під управою п. Куліша, і хори львівських читалень під батутою радника Купчинського. Про концерт хорів і орхестри напишемо окремо.

•

З прикрістю слід занотувати відсутність на конгресі голови Т-ва, сенатора Михайла Галущинського, якому недуга не дозволила взяти активної участи в конгресі. Сен. М. Галущинський перебуває на лікуванні за кордоном.

Погасаючому світові.

Стаття марш. Пілсудського.

В недільній польській пресі появилася стаття марш. Пілсудського п. з. „Погасаючому світові“. Подаємо її зміст:

Марш. Пілсудський у порозумінні з прем. Світальським хотів скликати конференцію уряду з представниками сойму, тому, що марш. Дашинський сказав йому, що частина ППС і „Визволене“ хоче співпрацювати з урядом. Марш. хотів би, щоби посли найшли місце в поділі праці для бюджету, щоби не потверджували весь світ у переконанні про „польніше Віртшафт“ і сезонову державу. Маршал ненавидить бюдж. дискусії, тому хотів, щоби бюджет був тойсам, що м. р. Тимчасом гурток послів, замісць дати ясну відповідь у справі конференції, сперечався над тим, що конференція може відбутися лише при вул. Вейській, а один посол хорий на жолудок перелякався, що не брали під дискусію, що має робити посол, колиб у прем. Світальського подали чорну каву. Прем. Світальський мусів уважати цю смакаву. Прем. Світальський мусів уважати цю сжелину відмовою взяти участь у конференції.

Гурток послів, а навіть поодинокий посол уважає себе соймом. Це щераз потверджує правду про файданітіс послініс. Уже нераз було в історії Польщі, що гурт послів уважав себе соймом. На щастя вмішані в „канапові питання“ це представники погасаючого світа. Є світи погасаючі, є сходячі сонця. Все це знаходимо в історії людства. Непомильною прикметою погасання є вимирання змісту та зріст значіння форми. Зявляється тоді наче аберація думки, наче викривлення людської душі до того степеня, що людина поважна — стає блазнем і неначе біснувата затроює ідю дегенерації, забуває про зміст кожної праці а чіпляється форми, букв, навіть не слів, так корчово та конвульсійно, начеб хотіла задержати думку, в яку забрила, в умовинах минувшини при помочі неповоротних корчів і конвульсійних рухів. Попри поважних людей ступають і менше поважні, ті що виросли на те, щоби малпячими ґримасами, паяцоватими рухами копати й осмішувати те, що хочуть удержати, а що мусить згинути. Коли Пілсудський був хлопцем, юнаком, одушевлявся клясичним світом так дуже, що життя, в яке входив, виглядало йому нужденне. Тому з болем торкався пізніше книжок, які оповідали про історію упадку, деґенерації Олімпу, сенату, диктаторів. Кажуть, що ті самі авґури, які віщували побіди і славу римської зброї, ці що служили вірно своїй батьківщині, підчас упадку батьківщини, як стрінулися, реготалися, сміялися із своїх пророцтв і робили блазнів зі себе. Трохи болю справило марш. Пілсудському, коли перший раз був на оперетці „Гарна Олена“. Здавалося йому диким, що колись люди клали голови за красу Олімпу, за правду Греції, а тут так прилюдно висміваюіь це. Найбільше з оперетки вбилося марш. Пілсудському в память це, коли Олена має всісти на віз богині Венери, а жрець Кальхас у співі прославляє хвалу і красу богів, з коршми доноситься коршемна нута, веселий канкан. Тоді й жрець перериває пісню в честь богів і під спів канкана підстрибує весело. Маршалок нераз при студіях якоїсь доби пригадував собі цю яву з „Гарної Олени“, як свідоцтво правди погасаючих світів. Статтю свою кінчить марш. Пілсудський віршиком, що його колись уложив про Кальхаса:

> **Wyśpiewując sławę bogom**
> **Podrygując, rusza nogą**
> **Kankan, kankan płynie**
> **O mądrala! Ten nie zginie**
> **Nigdy — nigdy nam na świecie,**
> **Wiedzże durniu — wiedzże przecie!**

Предложення пос. Славека.

Відповідь Нар. Клюбу. — Чому не запрошують нац. меншости?

Голова Клюбу ББ. пос. Славек вислав листа до всіх клюбів, у якім пропонує відбути конференцію, щоби наралитися над проєктами зміни конституції, які внесли клюби ББ, ППС, Визволене, Стр. Хл. На згаданий лист перший відповів голова Нар. Клюбу Рибарський Рибарський просить повідомити його, які клюби запросив Безп. Бльок.

З повищого виходить, що Рибарському залежить на цьому, щоби справу конституції рішали лише польські партії. Колиб у конференції мали взяти участь і нац. меншости, тоді ендеки не взяли би в ній участи. Потверджує це й „Кур. Варш.“ Кореспондент „Хвилі“ довідується, що пос. Славек запросив лише польські клюби, а з нац. меншостей лише Німецький та Жидівський клюби. З кол 1-ки пояснюють, що клюбів славянських меншостей та комуністичної фракції не запросили, бо вони свого часу заявили, що не хочуть мішатися у внутр. справи Польщі. Тому теж і марш. Дашинський не запрошував цих клюбів на конференцію в президії ради міністрів.

У звязи з предложенням ББ. має лівиця відбути конференцію. Аґ. Всх. довідується, що в опозиції переважає думка, щоби в конференції не взяти участи.

Зі спортового життя.

Мистецтва Ліги.

Львів: Поґонь—Туристи 4:3 (4:1).
Варшава: Варшавянка—Чорні 1:0 (1:0).
Краків: Висла—Краковія 5:1 (3:1).
Познань: Гарбарня—Варта 5:1 (3:1).
Катовиці: ІФЦ—Польонія 4:0 (3:0).

Змагання за А-клясу.

Львів: Гасмонея—Ревера 3:1 (1:1).

Один діяч.

Причинок до війни д-ра С. Томашівського з усіми організованими чинниками українського громадянства.

Ще дня 12. квітня п. р. відбувся у варшавському „Інституті досліду національних справ“ виклад проф. д-ра Степана Томашівського на тему: „Десять літ української проблеми в Польщі“ Про цей виклад була в „Ділі“ окрема стаття нашого варшавського кореспондента п. І. Кедрина. Крім цього були про цей виклад дві статті пос. Д. Паліїва на сторінках „Нового Часу“. Проф. д-р С. Томашівський почувся ображеним статтею п. Кедрина в „Ділі“ і тому вдався в розмову з головним редактором „Діла“ на цю тему. Редактор заявив д-рові Томашівському, що якщо йому сталася кривда, то може на статтю п. Кедрина дати відповідь на сторінках „Діла“ з тим, що рівночасно мусить дати на неї виясненяя і п. Кедрин. Д-р С. Томашівський не згодився на це. Він хотів, щоби редакція „Діла“ дала йому сатисфакцію від себе, дарма, що ні рефератом, ні його стеноґамою редакція тоді не розпоряджала і не могла переконатись про слушність становища д-ра С. Томашівського. Тому не могла задовольнити і його претенсії. Розмова закінчилася нічим.

Після того проф. Томашівський вніс до польського суду позов проти відповідального редактора „Діла“, проти автора статті і проти „Нового Часу“ за образу чести. Рівночасно видав друком свій реферат, а далі на сторінках „Нової Зорі“ почав публікувати памфлет на Українське Національно-Демократичне Обєднання, використовуючи до цього брошуру п. н. „III. Народній Зїзд УНДО“. Позов до польського суду вніс д-р С. Томашівський через канцелярію д-ра Маріяна Глушкевича.

На памфлет д-ра Томашівського, що вийшов і окремою відбиткою, не реаґував досі ніхто, чекаючи на вислід судової розправи і на присуд Але сталося так, що на марґінесі одної з опублікованих у „Новій Зорі“ статтей д-ра Томашівського (з циклю статтей про УНДО) забрав на сторінках „Діла“ голос п. В. Липинський (диви „Діло“ з 18., 19. і 20. липня ц. р.) у статті п. н. „Нова Зоря“ і ідеольоґія гетьманців“. У відповідь на цю статтю зареаґував д-р С. Томашівський „Відкритим листом“ до п. В. Липинського, вміщеним теж на сторінках „Нової Зорі“ з дня 11. серпня 1929 р.

З нагоди цього „відкритого листа“ д-ра Томашівського появилася в перемиськім „Українськім Голосі“ з 22. вересня ц. р. стаття д-ра Володимира Залозецького п. н. „З приводу „відкритого листа“ п. С. Томашівського до п. В. Липинського“. З уваги на зміст цієї статті та порушені в ній факти, що освітлюють автентично деякі сторінки ріжноманітної діяльности д-ра С. Томашівського, ми передруковуємо її в цілости на сторінках „Діла“.

Цілий повищий вступ подаємо на те, щоби наші читачі могли зорієнтуватися у ґенезі цієї історії та в причинах появи статті д-ра В. Залозецького, а також, щоби могли лекше зрозуміти її зміст.

Стаття д-ра Володимира Залозецького:

У свойому отвертому листі до п. Вячеслава Липинського, поміщеному в „Новій Зорі“ з дня 11. серпня 1929 р., п. С. Томашівський присвячує увагу і моїй особі. Це дає мені право подати кілька заміток з приводу цього листа. Не для оборони п. Вячеслава Липинського, — який навіть серед такого схаотизованого громадянства, як наше, оборони не потребує — а головно задля того, щоби дати характеристику методів публіцистичної боротьби, якими послуґуються, користаючи з загального розбиття та розкладу, „лицарі“ нашої грядучої руїни.

Спонуканим уважаю себе до того кроку ще й тим, що в загальній громадській метушні, в якій находиться під ту хвилю наше громадянство, „свій не відпізнає свого“, „ясного денного світла не може відріжнити від нічної темряви“ — і тому не вільно поминати мовчанням симптомів цілковитого розкладу, а треба всім тямущим ще і незґанґренованим відкрити очі.

I.

Перша основна ріжниця між статтею п. В. Липинського („Нова Зоря“ і ідеольоґія гетьманців“, „Діло“ з дня 18., 19. і 20. липня 1929) а відкритим листом п. Томашівського в „Новій Зорі“ — це річевий, не особистий і не обиджуючий зміст статті першого і чисто особистий, повний лайок, інвектив, інсинуацій, перекручувань і т. д. зміст „листа“ п. Томашівського. Вистане мені звернути увагу на поняття ідеалізму, яким так невдало жонглює п. Томашівський. Підчас коли п. В. Липинський ужиоае поняття ідеалізму все в певно означенім конкретнім значінні державнотворчого, будуючого чинника в громадськім

житті — п. Томашівський, — знаючи дуже добре в чім суть того ідеалізму — вмисно затемнює хмарою якихсь ріжних понять це одиноко конкретне розуміння державного ідеалізму у п. В. Липинського. Він посувається навіть так далеко, що питає чи не матеріялістичну (марксівську — пункт 8. отвертого листа, — або революційно-націоналістичну — пункт 15. отв. листа) — ідеольогію п. В. Липинський під своїм державним ідеалізмом розуміє? Це уже така монструальна інсинуація — що її навіть найзапеклішим ворогам ідеольогії п. В. Липинського виясновати не треба. Інші подібні інвективи, якими повна стаття п. Томашівського, поминаю. Залишаю безстороньому читачеві рішати по чиїй стороні тут, по словам автора отвертого листа: метод своерідного цитування, затаювання, обчорнювання — метод недостойний ученого письменника"

II.

Найважніші конкретні річеві закиди п. Томашівський промовчує. Так, наприклад, проблема територіяльної автономії Галичини, одна з найважніших частин статті п. В. Липинського — не удостоїлася відповіди п. Томашівського — хоч тут лежить найглибша ріжниця в поглядах на це питання. Невигідною, очевидно, є ясність у розвязці цього питання для п. Томашівського.

Також відносно культу Богдана Хмельницького не вияснив п. Томашівський річевого закиду, що він змінив основно, відповідно до нових обставин, свої погляди про значіння Великого Гетьмана, — а навпаки старається і дальше цілком обезцінити невигідний йому козацько-гетьманський період, при чім заплутується в ряд суперечностей. Коли Костюшки та Кошути мали в противенстві до Виговських, Мазеп та Орликів, на погляд п. Томашівського, „великі моральні" успіхи, — то це тільки тому, що в тих громадянствах, до яких вони належали, не було таких „усвідомителів" та „критичних коментаторів" їх історичної ролі, яким саме являється у нас п. Томашівський.

Зовсім незаслужено рівняє себе п. Томашівський у своїх ревізіоністичних поглядах про Богдана Хмельницького з Кулішем. Куліш виступив проти Гетьмана Хмельницького перш за все з зовсім інших мотивів і в зовсім інших обставинах ніж п. Томашівський. Куліш виступав в Росії, де проти ширення культу Хмельницького уряд не тільки нічого не мав, а навпаки — цей культ піддержував. І виступав — Куліш — одинокий. Натомість п. Томашівський ревідує свій погляд на Хмельницького в Польщі, і то не сам — а в товаристві панів Певних — що цілу цю справу достаточно вияснює.

Щоби осягнути свою ціль дискредитування гетьмансько-козацької доби, п. Томашівський забуває і на суперечности, в які заплутується. Він, обезцінюючи козацько-гетьманський період, — вертає нібито до культивування періоду старої княжої Руси і хоче погодити цей період з диференціацією руського сходу, якого далекосягле значіння він пояснював недавно польському громадянству в Варшаві („Десять літ українського питання в Польщі", стор. 10—11). Що ця диференціяція відбулася якраз в козацько-гетьманській добі, без якої ми всі до нині булиб інтегральною частиною єдиної глибоким Сходом пересякло̂ї Руси — це не уважає за відповідне поясняти п. Томашівський.

III.

Метою статті В. Липинського, як видно з II листу, було доказати, що між ідеольогією п. В. Липинського а тим, що робить і пише п. Томашівський істнує прірва. Бо п. Томашівський весь час власне на цьому ґрунті свідомо ширив серед українського громадянства неясність і непорозуміння. Навіть у отвертому листі — з одного боку заявляє, що він „до свідомого і засадничого поборювання ідеольогії п. В. Липинського не признається" — а з другого в тімже самім листі цілу ідеольогію п. В Липинського лає „доктринерством" і намагається, як може, дискредитувати.

Одначе п. Томашівський не спостерігає, що цю прірву сам накреслює. Він каже, що ріжниця між його політичними поглядами а п. В. Липинським почалась від 1921 р., що мабуть зовсім відповідає правді. Бо коли п. Липинський тоді працював над відродженням зруйнованої української Державности через вирятування одинокої, по руїні осталої здорової державної української гетьманської ідеї і наданням її сучасним умовам відповідаючого соціяльно-політичного підкладу — то п Томашівський почав рівночасно ширити невіру в державність українську та дефетизм серед українського громадянства, чим викликував деморалізацію та ослаблював до решти і так уже мало відпорний організм цього громадянства в його боротьбі за істнування.

(Продовження буде.)

На організаційному фронті.

Тернопільщина.

В неділю 15. вересня ц. р. мало відбутися в Зарудю тернопільського повіту публичне справоздавче віче послів д-ра Степана Барана і Антона Кунька для кількох сіл Тернопільщини, віддалених найдальше від повітового осередка — около чотири милі, що лежить на границі Залозеччини. Щоби оминути тяганини наших селян до староства за устроєння віча, посол д-р Баран зголосив в старостві в Тернополі віче в Зарудю як віче справоздавче і дня 14. вересня ц. р. одержав тільки в польській мові слідуюче письмо: Starosta powiatowy w Tarnopolu L. VII. 503/W/A. Dr Stefan Baran. Wiec w Zarudziu. Tarnopol, dnia 14./9. 1929. Do Pana D-ra Stefana Barana adwokata i posła w Tarnopolu. Na zasadzie § 13 ustawy z 15./11. 1867 Dz. u. p. Nr. 135 zakazuję odbycia zgłoszonego wiecu sprawozdawczego w Zarudziu w dniu 15./9. 1929, a to ze względu na porządek i bezpieczeństwo publiczne. Od tego orzeczenia przysługuje prawo odwołania do Urzędu Wojewódzkiego, które wnieść należy do Starostwa powiatowego w przeciągu 8 dni licząc od dnia następnego po doręczeniu. Starosta powiatowy wz. Mr. Murij, Referendarz. З уваги на цю заборону посли д-р Баран і Кунько влаштували в Зарудю того самого дня довірочну нараду за поіменними запрошеннями. В нараді взяли участь селяни з Заруддя, Янковець, Оборинець і Городища. Нараду відкрив парох Заруддя о. Івахів Петро, а проводив на ній пос. д-р С. Баран. На початку наради ввійшла на салю поліція і провірила запрошення всіх присутніх. Потім виголосив обширний реферат про наше політичне положення д-р С. Баран. Про господарське положення говорив пос. Кунько. На нараді принято відповідні резолюції в політичних, шкільних, господарських, церковних і самоуправних справах. Закінчились наради пізно вечером. Цікаво, що перед кількома тижнями влаштував у Зарудю віче радикальний посол Ладика і тоді віча не заборонено.

НОВИНКИ

— ПОЧТОВІ СКЛАДАНКИ розсилаємо з нинішним числом і просимо Вп. Передплатників негайно відновляти передплату, щоби не було перерви у висилці часопису. Передплата на жовтень виносить 5 зол.

— Т-во „Учительська Громада" повідомляє, що учителі, які бажають узяти участь у першім українськім зїзді географів, можуть за згодою Кураторії прохати відпустки в своїй управі на день 27. і 28. вересня.

— Львівська хроніка. Нове самогубство. У каварні „Реклама" застрілився в ночі 30-літній урядовець магістрату Іван Кусьнеж, що був контрольником львівських кін. Причина: фінансові клопоти, імовірно в звязку з якоюсь любовною аферою. — Львівські взломники відвідали фірму „Пільот" на вул. Баторія 5., але в касі не найшли нічого. — Арештували злодія-дезертира Антона Поліньского, що в ріжних містах і містечках позабирав собі в дорозі на память чужі предмети до готівки включно.

— Арешт львівського лікаря. До вчорашніх інформацій про арештування львівського лікаря д-ра Томашевського, обвинуваченого у намаганім убивстві, нинішня преса приносить небагато нових подробиць. Д-р Томашевський мав супроти свого суперника студента техніки Заморського вживати не тільки погроз, що його вбе, але й шантажу. Тою самою методою користувався він супроти Шамборовських, які не хотіли згодитися на подружжа своєї доньки з ним. Мав він також раз стріляти з револьвера до своєї „нареченої". У день його арештування він счинив таку „револьверову" авантюру, що численні сусіди були її глядачами. Його дадуть під лікарську обсервацію, бо він проявив останніми часами майже ненормальне схвилювання, коли напр. збудував барикаду перед судовим возьним, що прийшов його фантувати.

— Контрбаанда забавок. У Рибніку польська митна сторожа затримала великий віз, навантажений німецькими забавками, який їхав контрабандою з Німеччини. Як відомо, німецькі забавки є в порівнянні з польськими незвичайно дешеві. Велика гарна лялька, що в Берліні коштує 4—5 марок, у Польщі коштує кільканадцять золотих.

— Ріжні вістки. Італія й Туреччина звернуться до трибуналу в Гаї в справі спірної претенсії щодо приналежности 14 острівців біля турецького побережа. — Над Льондоном і околицею пройшла буря; громи вбили на провінції кілька осіб і ранили багато більше. — Сімплюнський експрес зударився недалеко Константинополя з вантажним поїздом: є ранені. — У Букарешті

конгрес театральних критиків рішив виробити статут міжнародного союзу. — Англійський премієр Мекдональд виїхав з донькою автом до замку в Сендрінґгем у гості до короля. — Міністерство почт і телеграфів у Варшаві підготовляє проект, як зорганізувати сітку автобусів по всій Польщі. — У Варшаві помер бувш. польський посол д-р Іван Гарусевич, що був також послом у всіх російських „думах". — Гінденбурґ виїхавши на відпустку, візьме (в своїм поважнім віці) участь у великих ловах. — Нову партію шахів виграв з Боголюбовим Альохін. — Наслідник англійського престола підготовляється до іспиту пільота. — За останній рік найбільшу скількість проданих примірників книжки мала біблія: 26 міліонів. — У пристані Плімут в Англії 150 рибальських лодок зловили одного дня півтора міліона сардинок.

— Учений-детектив убитий. Кілька днів тому вся преса принесла звістку про смерть одного з агентів париської поліції д-ра Беля, якого застрілив якийсь божевільний. Д-р Бель був не урядовцем, не поліційником, а справжнім ученим. Він мав окрему лябораторію з ріжними хемічними препаратами й склами, відкриваючи при їх помочі найбільше таємні злочини. При помочі дактильоскопії він стверджував у сотнях випадків невинність або вину обвинувачених. Те, що описують романи Дойля й Уолеса, Бель здійснював своєю проникливістю. Принесли йому до лябораторії кусень дроту й хустину, яку найшли в Сені, загорнену довкола голови трупа, що з каменем на шиї спочивав довго на дні ріки. Бель ствердив, що на хустині при її виткані між 47 і 48 ниткою машина зробила „помилку". Бель звернувся до всіх текстильних фабрик у Франції за інформацією, де є машина, що робить таку помилку. Її найшли в одній париській фабриці. Тут детектив дістав інформацію, що такі хустини продають лише тузинами. Розпитали по всіх крамницях, хто в такі то дні купував такі хустини. Було в Парижі тільки дві крамниці, що продавали їх у роздріб. Лише 12 осіб могло бути покупцями. У всіх зробили ревізію. В одної найшли в хаті кусень дроту, що точнісько згоджувався з відорваним куснем, обвязаним довкола трупа, найденого в Сені. Дальший допит обвинуваченого потвердив досліди Беля. Сам Бель був тихий, дрібний, незамітний працьовник, про якого працю знали тільки найближчі його співробітники.

— Зубри з Варшави до пущі. У зоольогічнім саді Варшави, на Празі, є 6 зубрів. Вибрали з них двох, щоби їх перевезти до „резерватів" біловіжської пущі, для перевірки, чи звірята вигодовані в зоольогічним саді заакліматизуються там, де віками жили природно, в рідній атмосфері, їхні предки. Мета: розвести зубрів у пущі, винищених війною. Коли двох зубрів з трудом помістили в одній клітці, один з них уночі пробив рогами другого, „спровадженого спеціяльно для його товариства", так сильно, що той упав мертвий. Так „освоєні" зубри збунтувались перед відїздом до біловіжської пущі.

— Жиди в Сполучених Державах. Найбільше жидів у світі має Ню Йорк. У ньому кожний четвертий громадянин це жид: є їх там 1,750.000. Ню Йорк, а не Єрусалим, міг би стати столицею нововідбудованої жидівської держави і він, природна річ, міг би в своїй околиці хутше помістити всесвітню жидівську еміграцію, ніж уся тісна, вбога Палестина. Офіціяльна жидівська статистика каже, що в Спол. Державах є на загал 4,228.000 жидів. З цього числа 350.000 припадає на Шікаго, 270.000 на Філядельфію, 90.000 на Бостон, 85.000 на Клівленд, 75.000 на Дітройт 68.000 на Бальтімор, 65.000 на Нюворк (передмістя Ню Йорку), стількиж на Льос Анджельос, 53.000 на Пітсбург і 50.000 на Сент Люіс. Є з чого творити армію для боротьби з арабами, якби американські жиди не воліли висилати на неї лише долари.

— З американських нетрів. Статистика суспільних організацій у Шікаго стверджує, що є там 117.000 бездомних дівчат, які не мають власного кутка, а шукають захисту по чужих кімнатах, раз тут, раз там. Пересічний їх тижневий заробіток 20 дол. не дає їм спроможности наймати хоча би найменшої кімнатки. Це є причиною, що великий відсоток із них котиться вниз на великоміське дно.

— Бюрократизм. Американська іміграційна влада дуже часто виявляє в урядуванні поливу

-ідний бюрократизм. Таке було, коли вперше був приїхав Цепелін до Америки. Тоді держали довгий час подорожніх у Цепеліні і не хотіли навіть випустити на свіжий воздух, поки не переглянули їх пакунків. А навіть деяких побили. Тепер таксамо поступила імміграційна влада в Ню Йорку. Туди приїхало 61 мадярських бізнесменів з Будапешту на запрошення Американсько-Мадярської Торговельної Палати. Вони мають оглянути в Америці ріжні підприємства. Отже з них 10 не мало готівкою по 50 долярів (тільки в переказах) і через те їх взяли на „Елліс Айленд“, де тримають чужинців, яких не впустили на суходіл і там обходилися з ними не по-людському.

— **Підручний (кешеневий) календарик „Червоної Калини“ на 1930 р.** вже вийшов з друку і появився в розпродажі. Календарик зладжений дуже практично, має записник розділений на всі дні в році, а крім того містить цінний інформаційний матеріял. Зрештою календарики „Червоної Калини“ вже від давна мають свою добру марку і великий попит серед нашого громадянства.

Нові книжки й журнали.

КНИЖКИ:

М. Кецій, Іван Климко: **„Зразкові лекції граматики“** для І, ІІ, ІІІ і IV відділу вселюдних шкіл. Станиславів 1929. Накладом власним. Стор. 64. Формат 16°.

Новий Катальог Книжок для школи і дому. Видавництво „Рідної Школи“ у Львові. Львів, 1929. Стор. 32.

ЖУРНАЛИ:

„Наш Приятель“, ілюстрований місячник для молоді та шкільних дітей. Видає Марійське Т-во у Львові. Ч. 1. Рік IX. Львів, вересень 1929 р.

„Вістник Союзу Українських Громадян у Франції“. Рік І. Ч. 4. Париж, 10. вересня 1929 р.

„Вісти з Лугу“, письмо присвячене луговим і січовим справам, просвіті і науці. Р. IV. Львів, серпень 1929. Ч. 8.

„Український Купець“, місячник. Орган „Союза Українських Купців“. Рік І. Ч. 7. Коломия, вересень 1929.

„Жіноча Доля“, двотижневик для українського жіноцтва. Рік V. Ч. 18. Коломия 15. вересня 1929.

„Bulletin du Comité Académique Ukrainien“ prés la Commission Internationale de coopération intellectuelle de la Société des Nations. Publication non periodique. Prague, Ce 15 jui. 1929. N-ro 1.

„Morze“, organ Ligi Morskiej i Rzecznej Warszawa, lipiec-sierpień 1929 r. Zeszyt 7—8.

✝ ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

ВОЛОДИСЛАВ РАДЛОВСЬКИЙ, старший асесор державної залізниці, помер 19. ц. м. в 55 р. життя в Станиславові. Похорони відбулися в суботу 21. ц. м. — Покійний був людиною чистого характеру і свідомим українським громадянином. Своєю вдачею вмів зєднати собі всіх, хто лише мав з ним якінебудь звязки, хоч завсіди держався твердо свого. Ще за австрійських часів, будучи начальником стацій в ріжних місцевостях, терпів переслідування. Українсько-польська війна застала його начальником стації в Тишківцях к. Бучача, де він, не маючи ніякого персоналу, працював сам один днями й ночами цілих два тижні, аби тільки вдержати все в порядку. З відворотом УГА за Збруч Покійний виїхав також, але в Шманьківцях допали його польські відділи й арештували. Замкнений в Чорткові, набавився тоді тяжкої недуги, яка й загнала його передчасно до гробу. В Станиславові належав до ріжних українських товариств і все радо складав датки на народні цілі. — Земля пером Покійному!

ОГОЛОШЕННЯ

Театри.

Великий Міський Театр:
По причині страйку замкнений.

Малий Міський Театр:
По причині страйку замкнений.

Кіна.

Аполло: „Ева в футрі“ (Іго Сим) і Свято кіст у Львові.

Кольосей: „Готелеві злодії“ і „Серед бомб і гранатів“.

Лев: „Зиисли в кайданах“ (Трагедія сексуалізму).

Люна: „Людське муравлище“ і „Пінкертон в Америці“.

Марусенька: Брати. Підводне човно „У 20“.

Оаза: „Загін“.

Палас: „Асфальт“.

Пан: „Загін“.

Пасаж: „Вломник-джентельмен“ (Еді Польо), американська комедія та Гомонтів тиждень.

Стилеве: „Вулиця спокус“. Виступ російського хору.

Фатаморгана: „Останній приказ поручника Ности“.

Химера: „Шофер ясновельможної пані“.

Утіха: „Мадярська рапсодія“.

Спортовий цирк.

Міжнародні змагання в дужанні в цирку при вул. Коперника ч. 33. Початок щодня год. 8.30 веч.

Програма радіо.

Понеділок 23-го

Варшава (1411,7). 18·00 Легка музика. 20·30 „Жовтий кафтан“ оперетка Легара.

Познань (334,8). 18·00 Концерт франц. музики.

Вильно (385) 19·25 Весела авдиція. 22·45 Музика до танців.

Гельсінгсфорс (221,4) 18.30 Концерт радіоорхестри.

Бресляв (253) 19·05 Італійська радіоорхестра.

Ляйпціг (259) 16·30 Симфонічна орхестра.

Братислава (279) 19·05 Словацький вечір.

Льондон (356,3). 22·15 Квінтет. 23·00 Музика до танців.

Штутгарт (360) 20·00 Весела програма.

Гамбург (372). 20·00 Міська орхестра.

Берн (403) 21·00 Камерне тріо.

Берлін (418). 21·00 Популярна музика.

Стокгольм (436) 22·10 Смичковий квартет.

Рим (441) 21·00 Легка музика.

Мілано (501). 17·00 Легка музика.

Відень (516,3). 20·05 Виїмки з оперeток Фаля.

Мюнхен (533) 21·40 Спів. сольо.

Будапешт (550). 20·40 Смичкова орхестра.

Київ (800). 19·10 Опера.

Москва (825). 19·10 Радіоконцерт.

Ленінград (1000) 19·30 Симфонічна орхестра.

Харків (1304). 20·30 Ритмічна музика.

Вівторок 24-го.

Варшава (1411,7) 18·00 Популярний концерт.

Познань (334,2) 18·30 Музична інтерлюдія. 19.50 Опера.

Гельсінгсфорс (221,4) 19·00 Радіоорхестра.

Бресляв (253) 18·55 Концерт. 20·00 Опера „Машиніст Гопкінс“.

Ляйпціг (259) 20·00 Німецька симфонія.

Братислава (279) 22·20 Музика до танців.

Льондон (356,3) 22·20 Музика до танців.

Штутгарт (360) 22·15 Популярний концерт.

Франкфурт (390). 16·15 Концерт радіоорхестри.

Берн (403). Орхестра з Курсалю.

Берлін (418) 20·00 Симфоніч. джез-бенд.

Стокгольм (436). 20·00 Шведська музика.

Рим (441). 21·00 „Фра Діяволо“ опера.

Прага (487) 20·00 Концерт.

Мілано (501). 20·30 Легка музика.

Брюссель (509). 21·15 Радіоорхестра.

Мюнхен (533). 21·25 Симфонічний концерт.

Будапешт (550). 19·30 Фортепян. 20·15 Циганська музика.

Київ (800) 19·30 Клюбовий концерт.

Москва (825). 19·00 Опера.

Ковно (1935) 20·40 Концерт.

Ленінград (1000) 19·00 Опера.

Харків (1304). 20·30 Смичкова орхестра.

Париж (1725) 21·15 Сольо з опери 22·00 Концерт.

Шиpіть наш часопис!

ОПОВІСТКИ

За оголошення редакція не відповідає

Наддніпрянський Хор д. Котка.
Понеділок 23.IX. Броди

Український Театр під дирекцією П. Карабіневича. 536 4—7
Копичинці:
Понеділок 23.IX. „Осінні маневри“.
Вівторок 24.IX. „Пташник з Тиролю“.
Середа 25.IX. „Чесна Сузанна“.
Четвер 26.IX. „Тітка Чарля“.
Пятниця 27.IX. „Барон циганів“.

Для 4-місячних осв-коопер. курсів на селі потребує філія „Т-ва „Просвіта“ в Тернополі трьох предеґентів з вищими студіями з обсягу: а) агрономії, б) політ. економії, кооперації і сусп. наук та в) загального образування. Рефлектанти надішлють свої зголошення до канц. філії „Просвіти“ в Тернополі, Міцкевича 11., до дня 15./X. 1929. з поданням кваліфікацій і своїх вимог.

Для Української Гімназії з правом прилюдности в Рівному на Волині потрібні вчителі української та латинської мови. Конечним є право навчання. Платня після умови. — Зголошення листовно Рівне — **Дирекція Гімназії.** 525 1-1

І. Звичайні Загальні Збори „Батьківського Кружка для державної гімназії з українською викладною мовою“ у Львові, відбудуться дня 29. вересня 1929 р. (неділя) о год. 11-тій в забудованню української гімназії при вул. Льва Сапіги. — Членів Кружка просиється о численну участь. — **Виділ.** 570 1—1

ДРІБНІ ОГОЛОШЕНЯ

За оголошення редакція не відповідає

Шиpіть наш часопис!

ОГОЛОШЕННЯ

За оголошення редакція не відповідає

Присилайте передплату!

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло“. В друкарні Видавничої Спілки „Діло“. Львів, Ринок ч. 10.